

Research paper
2(1), 187-201, Fall, 2023

Cultural-Linguistic Representation of the Kurdish People from the Perspective of Cultural Semiotics: A Case Study of the Television Series "Nun. X."

Bahman Heidari¹, Kouros Saberi²

Article Info

Article type:
Research article

Article history:
Received: 25 November 2023
Accepted: 14 December 2023

Keywords:
cultural semiotics,
representation,
Kurdish language,
television series

ABSTRACT

Creating meaning is not something that happens in a vacuum, but the speakers of different languages always communicate with their audience by creating meaning and encoding the words of the language, and the audience decodes them based on the meaning they receive from the words. By examining the Kurdish language codes used in the TV series "Nun. X", the authors intend to represent the Kurds by using the opinions of the users of virtual spaces from the perspective of the main actor of the series Nuruddin Khanzadeh, who pretends to be a Kurdish speaker. He speaks with a Kurdish Farsi accent, and his family who speak Kermanshahi Farsi will show how the image of the Kurds is shown in this series. The data was collected from the opinions of users in the virtual space and analyzed from the perspective of cultural semiotics. The findings showed that the language of the main actor of this series and his family was not a real representation of the language of the Kurdish people, but fake dialects used by the actors of the series. Also, in the representation of clothing, proper design of Kurdish clothing is not presented, and the decency of a Kurdish woman, who is portrayed as a rough and masculine person, is not well represented.

Cite this article: Heidari, B., Saberi, K. (2023). "Cultural-Linguistic Representation of the Kurdish People from the Perspective of Cultural Semiotics: A Case Study of the Television Series "Nun. X."". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, 2 (1), 187-201.

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2024.140364.1057](https://doi.org/10.22034/jls.2024.140364.1057)

1. (Corresponding Author) PhD. in Linguistics, Department of English Language and Literature, Faculty of Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: bahmanheidari90@gmail.com
2. Assistant Professor in Linguistics, Department of English Language and Literature, Faculty of Humanities, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: saberi50k@yahoo.com

سال دوم، دوره دوم، شماره اول، شماره پیاپی سوم، پائیز ۱۴۰۲، ص ۱۸۷-۲۰۱
بازنمایی فرهنگی-زبانی قوم کرد از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی: مطالعه موردی سریال

تلویزیونی «نون خ»

بهمن حیدری^۱، کورش صابری^۲

چکیده

اطلاعات مقاله

ساخت معنا چیزی نیست که در خلأ رخ دهد، بلکه گویشوران زبان‌های مختلف با ساخت معنا و رمزگذاری کلمات زبان همواره با مخاطبین خود ارتباط برقرار می‌کنند و مخاطبین نیز بر اساس معنایی که از واژگان دریافت می‌کنند آن‌ها را رمزگشایی می‌کنند. نگارندگان، قصد دارند تا با بررسی رمزگان زبان کردی به کار رفته در سریال تلویزیونی «نون خ» به بازنمایی کردها با استفاده از نظرات کاربران فضای مجازی از منظر بازیگر نقش اول سریال با نام نورالدین خانزاده که وانمود می‌کند فردی کُردزبان است، با لهجه‌ی فارسی کردستانی صحبت می‌کند و نیز خانواده‌ی وی که به فارسی کرمانشاهی صحبت می‌کنند پرداخته و نشان دهند که در این سریال تصویر کردها چگونه به نمایش درآمده است. داده‌ها از نظرات کاربران در فضای مجازی گردآوری و از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند. یافته‌ها نشان داد که زبان بازیگر نقش اول این سریال و خانواده‌ی وی، بازنمایی واقعی زبان مردمان مناطق کردنشین نبوده، بلکه لهجه‌هایی ساختگی‌اند که بازیگران سریال آن را به کار می‌برند. همچنین در بازنمایی پوشاک نیز طراحی مناسبی از لباس کرد ارائه نشده است و نجابت زن کرد که در قالب فردی زمخت و مردانه‌وار به تصویر کشیده شده است نیز به خوبی نمایش داده نشده است.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۱۴۰۲/۴/۲۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۴/۲۹

واژه‌های کلیدی:

نشانه‌شناسی فرهنگی،

بازنمایی،

زبان کردی،

سریال تلویزیونی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

استاد: حیدری، بهمن؛ صابری، کورش (۱۴۰۲). «بازنمایی فرهنگی-زبانی قوم کرد از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی: مطالعه موردی سریال تلویزیونی «نون خ». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۲(۱)، ۱۸۷-۲۰۱.

حق مؤلفان: نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: 10.22034/jls.2024.140364.1057

۱. (نویسنده مسؤل) دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

bahmanhaidari90@gmail.com

۲. استادیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

saberi50k@yahoo.com

۱. مقدمه

تلویزیون یکی از مهم‌ترین رسانه‌های الکترونیکی است که بخش زیادی از اوقات فراغت مردم را پُر می‌کند. امروزه، تلویزیون علاوه بر دادن اطلاعات و رساندن اخبار به مخاطبان خود، مبادرت به پخش مجموعه‌های تلویزیونی یا سریال‌ها برای سرگرم کردن آن‌ها نیز می‌کند. البته پخش این‌گونه برنامه‌ها از تلویزیون تنها به منظور سرگرم کردن مخاطبان نیست و می‌تواند در خدمت دیگر کارکردهای این رسانه باشد. بازنمایی^۱، کلیشه‌سازی^۲ و برجسته‌سازی از کارکردهای مهم رسانه تلویزیون به‌شمار می‌آید که در این پژوهش تنها به کارکرد بازنمایی می‌پردازیم. بازنمایی یعنی نشان دادن واقعیت به شکلی خاص (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۴۰۱: ۲۹). مفهوم بازنمایی این است که رسانه از طریق بازنمایی در تلاش است تا تفسیر و تحلیل خود را از واقعیت مورد نظر به‌طور آشکار و پنهان به ذهن مخاطب خود برساند، به‌گونه‌ای که او احساس تفاوتی بین این دو نکند (همان). با پیشرفت در ارتباطات، مرزهای زمانی و مکانی برداشته شده است و ارتباطات آن‌چنان نقش و اهمیتی پیدا کرده‌اند که به آسانی می‌توان بازخوردهای یک موضوع را پیگیری و از پیامدهای آن با خبر شد. با فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی می‌توان بازخوردهای مختلف یک موضوع را در میان اقصای مختلف جامعه جست، آن‌ها را کشف و با استفاده از فناوری‌های نوین زبان‌شناسی رمزگشایی کرد. نشانه‌شناسی^۳ یکی از حوزه‌های بینارشته‌ای زبان‌شناسی است که به بررسی نشانه‌ها و نمادها^۴ می‌پردازد. برای یک نشانه‌شناس، کسی که نشانه‌شناسی را تحلیل می‌کند، یک واژه، یک متن، یک پیراهن، یک مدل مو، یک تصویر تلویزیونی، یک نماد یا نشانه است و به‌عنوان بخشی از اطلاعات که نیاز به رمزگشایی دارد، تجزیه و تحلیل می‌شود. هر فعالیت فرهنگی برای یک نشانه‌شناس، ردی از معنا به‌جای می‌گذارد. نحوه بازنمایی گُردها در سریال تلویزیونی «نون.خ» موضوعی است که در این پژوهش با بررسی رمزگان گویش، پوشاک و خوراک با استفاده از نظریات کاربران فضای مجازی به آن پرداخته می‌شود. پرسش اساسی این نوشتار آن است که این سریال تا چه حد توانسته است چهره‌ی واقعی گُردها را به تصویر بکشد و بازنمایی واقعی از گویش‌ها، آداب،

¹representation

²stereotyping

³semiotics

⁴symbol

رسوم و فرهنگ گُردها، ارائه دهد؟ به‌طور خلاصه، پژوهش حاضر نحوه‌ی بازنمایی کردها در سریال «نون خ» را از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی و بر اساس منظری که کاربران فضای مجازی نسبت به این سریال در خصوص گُردها بیان داشته‌اند، مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد. در این پژوهش ابتدا اطلاعاتی در مورد زبان کردی و گویش‌های آن داده می‌شود و سپس پیشینه پژوهش و به دنبال آن روش‌شناسی پژوهش مطرح می‌گردد. در پایان نیز به ترتیب: مبانی نظری، بررسی فصل اول مجموعه تلویزیونی «نون خ» و نتیجه‌گیری ارائه خواهد شد.

زبان کردی یک زبان ایرانی شمال غربی است که ۲۵ تا ۳۰ میلیون گویشور دارد و در مناطقی از غرب ایران، شمال عراق، شرق ترکیه، شمال شرق سوریه، آناتولی مرکزی، قفقاز، شمال شرقی ایران (استان خراسان)، آسیای مرکزی با آن صحبت می‌شود (اُپینگین^۱، ۲۰۲۰: ۴۵۹). در یک تقسیم‌بندی کلی، زبان کردی به سه دسته تقسیم می‌شود که عبارتند از: گُردی جنوبی که با نام‌های مختلف از استان کرمانشاه در ایران و تا آن سوی مرز در عراق صحبت می‌شود، گُردی مرکزی (سورانی) توسط جمعیت زیادی در غرب ایران و شمال عراق در امتداد مرز دو کشور صحبت می‌شود و گُردی شمالی (کورمانجی)، که توسط گُردهای ترکیه، سوریه، شمال غربی عراق، در بخش‌هایی از استان آذربایجان غربی و در بخش‌هایی در غرب ارمنستان صحبت می‌شود (همان). در نتیجه برخورد زبانی بین دو زبان فارسی و کردی، گویشوران مناطق کردنشین به گونه‌ای از زبان فارسی تکلم می‌کنند که برحسب منطقه‌ای که در آن ساکن هستند، به فارسی کرمانشاهی یا فارسی کردستانی معروف هستند. در فصل اول، مجموعه تلویزیونی «نون خ» برخی از بازیگران به یکی از این گونه‌ها تکلم می‌کنند.

محتوای تولیدی رسانه تلویزیون به شکل متن است. متن تمام اطلاعات ظاهری موجود در یک پیام است که به شکل واژه، تصویر، صدا، نشانه و یا هر چیز دیگری برای انتقال معنا است. حتی نظرات کاربران فضای مجازی که برای آن محتوای رسانه‌ای بیان کرده‌اند نیز یک متن محسوب می‌شود. بنابراین، نگارندگان پژوهش با بررسی نظرات و پست‌های موجود در دو وبگاه: رویداد ۲۴ و پرشین وی و پایگاه اطلاع‌رسانی سیما در طول پخش فصل اول مجموعه تلویزیونی نون خ، از زمانی که نخستین قسمت سریال از تاریخ ۲۹ اسفند سال ۱۳۹۷ به روی آنتن رفت تا هفدهم فروردین سال ۱۳۹۸ که آخرین قسمت این سریال ۱۶ قسمتی پخش شد، اقدام به گردآوری داده

¹E. Öpengin

از این شبکه‌های اجتماعی کردند. به‌طور خلاصه، ماهیت روش‌شناختی این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است و داده‌های آن به‌صورت میدانی گردآوری شده است. در زیر، ابتدا نظرات کاربران وبگاه پرشین وی مطرح خواهد شد و به دنبال آن نظرات کاربران وبگاه رویداد ۲۴ و در آخر نظرات کاربران پایگاه اطلاع‌رسانی سیما ارائه خواهد شد.

نظرات کاربران فضای مجازی	
<p>«باید بگم سریال نون خ (که) از شبکه یک پخش میشه کردی حرف نمیزنن و این لهجه نیست، اینا فارسی حرف میزنن گاهی یکی دو کلمه کردی وسطش میگن».</p> <p>«متاسفانه نون خ افت شدیدی داشته تاکنون. کمبود به کارشناس کار کشته زبان کردی واقعا احساس میشه نامیدم کردین».</p> <p>«قطعا هیچ اشکالی ندارد که در مورد اقوام ساکن ایران طنز ساخته شود. اتفاقا خیلی هم خوشحال می‌شوم به بهانه یک سریال طنز(ء) مردم ایران با منطقه اورامانات و کردستان بیشتر آشنا شوند».</p> <p>«این سریال مزخرف در حال ترویج یک لهجه خودساخته است. این بار هدف ... حل کردن زبان کردی در فارسی و در نتیجه حذف زبان کردی است».</p>	<p>نظرات کاربران وبگاه پرشین‌وی</p>
<p>« گفتن که چون سریال تو کل ایران پخش میشه باید به این زبان حرف بزنی. خب ۲ راهکار منطقی برای این مسئله هست که قبلا هم استفاده شده و چیز عجیب غریبی نیست. اولیش اینه که سریال به زبان کردی باشه و برای پخش از زیرنویس فارسی استفاده بشه که خب این روش مزیتش اینه که مردم غیر کرد ایران بیشتر با زبان کردی آشنا میشن و اینکه خود مردم کرد که تعدادشون هم کم نیست سریال رو به زبان مادری خودشون ببینن. عیب این روش اینه که خب بهر حال دیدن زیر نویس کمی زحمت داره ولی خب اکثر قریب به اتفاق ماها فیلمهای انگلیسی یا هر زبان دیگه دنیا رو با لب تاب خودمون با زیر نویس میبینیم و گله و شکایتی هم نداریم و طبق تجربه فک نمیکنیم که با دیدن زیرنویس از دیدن فیلم لذت نمیبریم. یه خوبی دیگه‌ای که این روش داره اینه که بدور از شعار به مردم کرد هم میفهمونیم که براشون اهمیت قائل ایم نه اینکه بخوایم با</p>	<p>نظرات کاربران وبگاه رویداد ۲۴</p>

ترکیب چند واژه کردی و با زبان فارسی و لهجه ابداعی بخوایم با زور از بیننده خنده بگیریم. روش دوم: اینه که با حفظ نمادهای مردم کرد مثل لباس و رقص و ... که بیننده کاملاً متوجه میشه که این فیلم در رابطه با مردم کرد هستش کاراکترهای سریال کاملاً به زبان فارسی صحبت بکنن تا همه مردم ایران بدون هیچ مشکلی متوجه بشن. خب به نظرم این ساده ترین و دمدمستی ترین راه هستش و اگه اول سریال هم اعلام بکنن بخاطر پخش سراسری کاراکترها به زبان فارسی صحبت میکنن و زبان کردی بدلیل اینکه زبان مستقلی هست انتخاب نشده مردم کرد هم میپذیرن. واقعیتش توی ایران ما طنز به معنای واقعی نداریم و این سریالها و فیلمهایی که به عنوان طنز از اسم میرن چیزی جز دلقک بازی و شخصیت‌های تیپ نیست که خب لازمه این نوع فیلمها توسل به المانهای مثل لهجه و به نوعی تنزل فرهنگ اقلیتهای کشور میشه».

«سریال ساخته شده هیچ شباهت واقعی با مردم کرد ندارد. من سالها بین این قوم زندگی کرده‌ام و صرفاً مجموعه‌ای از شوخی‌های بی‌مزه محصول سازندگان کار نابلد آن است».

«این زبانی که در سریال صحبت میکنن زبان فارسیه کرمانشاهی است زبان من در آوردی نیست تعجب میکنم که کسانی اینقدر کوتاه فکر هستن که اینطور فکر میکنن... و از میزان اطلاعات و آگاهی مردم تعجب میکنم. باز خوبه یه سریال پیدا شد و لهجه شیرین کرمانشاهی رو معرفی کرد».

«باسلام. این درسته زبان اصلی کرمانشاه این لهجه فارسی کرمانشاهی نیست و زبان کرمانشاه کوردی هستش. اما همون تعداد که دارن باگوشه و کنایه در مورد این لهجه حرف میزنن دارن دانسته به مردم کرمانشاه توهین میکنید. و فکر نمیکنم مشکل اون تعداد زبان و لهجه باشه».

«باسلام. من خودم کرمانشاهیم و با لهجه فارسی کرمانشاهی مخالفم چون زبان کرمانشاه کوردیه. ولی این دلیل نمیشه بعضی‌ها که هیچ بویی از اصالت و فرهنگ کورد نبردن خودشون روبه نفهمی بزبن و توی روز روشن به مردم کرمانشاه توهین کنن. اون تعداد این فیلم

<p>روتوهین به ملت کورد میدانن ولی خودشان دارن مستقیم به یک استان اصیل کوردنشین توهین میکنید».</p>	
<p>«من کرد نیستم. اما عاشق این سریال کردی نون خ شدم و عاشق همه کردهای عزیز».</p> <p>«نون خ سریالی طنز و عالی».</p> <p>«با سلام و تبریک سال نو، از مدیران شبکه یک سیما به خاطر تهیه و پخش سریال نون خ در نوروز ۹۸ تقدیر و تشکر می‌نمایم. این اقدام شایسته شبکه یک سیما در به نمایش گذاشتن فرهنگ و آداب رورسوم کردها و نیز روابط خانوادگی، فردی و اجتماعی آنان تقدیر نموده امید است این اقدام مبارک مسولان شبکه یک سیما مورد توجه سایر شبکه‌ها قرار گیرد».</p>	<p>نظرات کاربران پایگاه اطلاع‌رسانی سیما</p>

عنوان یک اثر هنری، اشاره به رمزی خاص دارد که داستان فیلم آن را برای مخاطب رمزگشایی می‌کند و در واقع، عنوان فیلم نشانه‌ای بر ماهیت خاص آن اثر هنری است. «نون خ» نام یک مجموعه‌ی تلویزیونی ایرانی ۱۶ قسمتی، مخفف نورالدین خانزاده بازیگر نقش اول سریال است که در نوروز ۱۳۹۸ از شبکه‌ی یک سیما پخش شد. این سریال، داستانی اجتماعی و آمیخته با طنز دارد. قصه «نون خ» اگرچه با مشکلات اقتصادی نورالدین یا «نوری» شروع می‌شود، اما در ادامه فضایی خانوادگی پیدا می‌کند که نورالدین خانزاده محور اصلی آن است، او پدر یک خانواده است که با مادرزن و سه دخترش که یکی از دخترها ویژگی‌هایی زمخت و مردانه دارد، زندگی می‌کند. بازیگران سریال شامل بازیگران مناطق کردنشین و چند بازیگر مشهور صداوسیما هستند. نورالدین خانزاده صاحب یک کارگاه فرآوری تخمه آفتاب‌گردان است. کشاورزان هم‌محلی نورالدین، محصول تخمه آفتاب‌گردان خود را به نورالدین فروخته‌اند. نورالدین این محصول را به شخصی ساکن تهران به نام میرزایی می‌فروشد تا او این محصولات را در کشور ترکیه به فروش برساند. در این هنگام، خبر می‌رسد که میرزایی از دنیا رفته است و کشاورزان که از این خبر مطلع می‌شوند، هر یک به گونه‌ای سعی می‌کنند تا پول محصولاتی را که به نورالدین خانزاده فروخته‌اند، از او پس بگیرند. با وجود این که داستان مجموعه «نون خ» حول محور مسائل اقتصادی می‌گردد، اما کارگردان از زاویه تلخی به ماجرا وارد نشده است. «نون خ» بهانه‌ای است برای نشان دادن فرهنگ و آداب و رسوم مردم گُردزبان؛

از این رو توجه به گویش و پوشاک کرد در این سریال ملموس است. تیتراژ نخست سریال اولین چیزی است که مخاطب را به سوی خود می‌کشاند. استفاده مناسب از موسیقی، مناظر بکر اورامانات و آداب و رسوم مردمان این دیار از نکات مثبت سریال «نون.خ» است که در تیتراژ نخست سریال چشم‌نوازی می‌کند. خارج شدن از فضای آپارتمانی نیز نویدی است که تیتراژ نخست سریال به مخاطبان می‌دهد. هر چه که به قسمت‌های پایانی این مجموعه سریال نزدیک می‌شویم، نکات مثبتی که در تیتراژ نخست ذکر شده بود، رنگ می‌بازد و دوباره مخاطب را به فضای بسته تهران می‌کشاند و دیگر از آن مناظر بکر خبری نیست.

۲. پیشینه پژوهش

موفقیتی که با حضور فیلم‌سازان بومی و تحصیل کرده در عرصه سینمای داستانی در ایران جوانه زده بود و توانسته بود بازنمایی واقعی از زندگی کردها را بر پرده سینما به نمایش بگذارد، انتظار می‌رفت این موفقیت به عرصه سریال‌های تلویزیونی نیز کشیده شود. با توجه به اینکه سریال‌های معدودی در مورد زندگی کردها ساخته شده است، بخش زیر پیشینه‌ای از نحوه بازنمایی‌های اقوام ایرانی در سریال‌های تلویزیونی را به خوانندگان معرفی می‌نمایند.

سیدامامی (۱۳۸۷) بر اساس شواهد پژوهشی نشان داده است که اقوام ایرانی، تصاویر پخش شده از صداوسیما درباره خود را چندان مطلوب ارزیابی نمی‌کنند. او بر اساس یک رشته مصاحبه نیمه‌متمرکز در میان افرادی از اقوام ایرانی که در تهران مشغول به تحصیل هستند، اقدام به نظرسنجی در مورد بازنمایی اقوام ایرانی در صداوسیما کرده است. اغلب اعضای گروه‌های مذکور معتقد بودند که تصاویر تلویزیونی ارائه شده از آنان منفی و کلیشه‌ای است.

زردار و فتحی‌نیا (۱۳۹۲) برای شناخت نحوه بازنمایی مازنی‌ها در مجموعه پایتخت و شناسایی رمزگان و کلیشه‌های مورد استفاده در این بازنمایی، شانزده سکانس شاخص از این مجموعه سریال را از منظر نشانه‌شناسی مورد تحلیل قرار دادند. برای بازنمایی هویت قومی و شهرستانی به عام و مازنی‌ها و علی‌آبادی‌ها به‌طور خاص، سه دسته رمزگان زبانی، رفتاری و بدنی به کار گرفته شده بود. نگارندگان بر این باور بودند که در این سریال، علی‌آبادی‌ها در برابر تهرانی‌ها با کلیشه‌هایی چون ساده‌لوح در برابر خردمند، روستایی در برابر شهری، بی‌توجهی به پوشش در برابر آراستگی به ظاهر به تصویر کشیده شده بودند. مهم‌ترین وجه بازنمایی علی‌آبادی‌های مهاجر، کلیشه شهرستانی ناتوان بود. درحالی‌که، اگر خوانش مخاطب از پدیده مهاجرت به

کلان‌شهرها و به‌ویژه پایتخت در تضاد با نیت تولیدکنندگان مجموعه باشد، می‌تواند نگرش منفی نسبت به بازنمایی قومیت را در این مجموعه تلویزیونی تقویت کند.

عظیمی‌فرد (۱۳۹۵) فرهنگ فولکلور را که حوزه گسترده‌ای از زندگی، همچون آداب‌ورسوم، آیین‌ها، دین، هنر و دانش و ادبیات را در برمی‌گیرد، در قالب پژوهشی در مجموعه‌های تلویزیونی صداوسیما بررسی کرده است و در پایان به این نتیجه رسیده است که نوع و نحوه نمایش عناصر فرهنگ مردم در مجموعه‌های بررسی شده در طول زمان تغییر یافته است.

محمودی بختیاری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی بازنمایی فرهنگ گُردهای ایران در سینمای داستانی از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی در رمزگان پوشاک^۱، خوراک و مکان پرداختند. آن‌ها بر این باورند که موقعیت مردم گُرد در سینمای ایران، قدیمی و مخدوش است. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که در سینمای ایران، مردم گُردزبان تصویری جدا از واقعیت زندگی‌شان دارند و به قومی صرفاً جنگجو و متعصب بازنمایی شده‌اند. در اکثر فیلم‌ها، تصویری خشن و توسعه‌نیافته‌ای از گُردها ارائه شده که به واقعیت زندگی‌شان ارتباطی ندارد. محمودی بختیاری و همکاران همچنین خاطرنشان می‌کنند با ورود کارگردانان بومی و برخی کارگردانان غیربومی که به درک صحیحی از زندگی مردم گُرد رسیده بودند، چهره‌ی واقعی‌تری در سینمای داستانی از گُردها ارائه شد.

عظیمی‌فرد (۱۳۹۶) میزان حضور ادبیات عامه از جمله ترانه، اشعار، کنایه، مثل و مثل که یکی از اهداف سریال‌سازی در ایران با رویکرد ملی و فرهنگی بوده است را در سه مجموعه تلویزیونی *در پناه تو*، *تکیه بر باد* و *اولین شب آرامش* محدود ارزیابی کرده است. در داده‌های بدست آمده هیچ موردی از ترانه، مثل، چیستان و قصه یافت نشد. در مورد شعر نیز، تنها در مجموعه اولین شب آرامش سه مورد شعر استخراج شد. میزان کاربرد کنایه و اصطلاح در هر سه مجموعه بیشتر از کاربرد ضرب‌المثل بود و دیگر اشکال ادب عامه از قصه و افسانه گرفته تا ترانه و شعر نیز غایب بودند.

مرکبی و ظریف (۱۳۹۸) با بررسی ارزش‌های اخلاقی و به‌منظور نشانه‌شناسی سریال تلویزیونی *نون خ* از منظر اخلاق اسلامی با استفاده از نشانه‌شناسی مبتنی بر ۵ رمزگان بارت به

^۱clothing codes

بررسی این سریال پرداختند. بررسی آن‌ها نشان داد که سریال نون‌خ دیدگاهی مثبت در رابطه با ارزشی‌های اخلاقی اتخاذ کرده بود و رفتار و گفتار شخصیت‌ها تحت تأثیر فضای غیراخلاقی حاکم بر جامعه بود.

نامور و برناسی (۱۴۰۰) با استفاده از نظریه نشانه‌شناسی فسک^۱ به نحوه بازنمایی رمزگان‌های مختلف اجتماعی و ایدئولوژیکی موجود در سریال نون‌خ به منظور رمزگشایی از لایه‌های معنایی پنهان و آشکار در این سریال پرداختند. بررسی آن‌ها حاکی از آن بود که مضامین خاصی در قالب گفتارهای غالب بازنمایی شده بود.

یلدریم^۲ (۲۰۱۵) به بررسی فیلم‌های بهمن قبادی بر اساس نشانه‌شناسی فیلم پرداخت. هدف او از این پژوهش بازتاب مفاهیمی مانند مهاجر بودن در سرزمین خود، جستجوی هویت و مبارزه برای بقا از طریق کار در میدان‌های مین و فعالیت‌های قاچاق از طریق کار بست نشانه‌شناسی فیلم بود. در این پژوهش او از انواع واحدهای نحوی کریستین متر^۳، انواع کدهای اومبرتو اکو^۴ و نظریه نگاه زبانه لورا مولوی^۵ برای تحلیل صحنه‌های منتخب در فیلم‌های زمانی برای مستی / سبها (۲۰۰۱) و لاک پشت‌ها می‌توانند پرواز کنند (۲۰۰۴) استفاده کرد. همچنین، او از نظریه نگاه زبانه لورا مولوی استفاده کرد تا مفاهیم مرتبط با جنسیت را ساختار بندی کند. نتایج تحلیل صحنه‌ها نشان داد که کدها و واحدهای نحوی نقش اصلی را برای درک بهتر هویت‌گردها در فیلم‌های قبادی ایفا کرده‌اند. همچنین سبک فیلم‌برداری قبادی در این فیلم‌ها به مفاهیم اجتماعی-فرهنگی و جنسیتی در جامعه کردی اشاره داشت.

۳. مبانی نظری پژوهش

نشانه‌شناسی به‌عنوان یکی از رشته‌های علوم انسانی که ارتباط تنگاتنگی با حوزه‌هایی چون اندیشه، فرهنگ و هنر دارد، از تاریخ تولد خود دارای ویژگی‌های فرهنگی منحصر به فردی بوده است. این رشته به‌عنوان یک نظریه بینارشته‌ای، هم شاخه‌ای از دانش و هم یک روش‌شناسی جدید است (لانگ^۶ و هی^۷، ۲۰۲۱: ۱۲۶۸). نشانه‌شناسی رشته‌های مختلفی را در بر می‌گیرد و

¹J. Fiske

²S. Yildirim

³C. Metz

⁴U. Eco

⁵L. Mulvey

⁶J. Long

⁷J. He

روش‌های آن نیز از آن‌ها نشأت می‌گیرد. نشانه‌شناسی در مسیر توسعه خود از نتایج تحقیقات فلسفه، منطق، زبان‌شناسی و روان‌شناسی، فرهنگ‌شناسی، نظریه ادبی و رسانه‌های ارتباطی استفاده کرده است و از ادغام همه این رشته‌ها در چارچوب روش‌شناسی یکسان و در نظر گرفتن آن‌ها به‌عنوان بازنمایی‌های مختلف از تولید، انتقال و تفسیر معانی بهره گرفته است. نشانه‌شناسی فرهنگی^۱ فرایند نشانه‌شناسی را نقطه شروع می‌داند و فرایند فرهنگی و مقدمات آن و نیز ساختار جهان فرهنگی را مطالعه می‌کند و از دیدگاه‌ها و روش‌های نشانه‌شناختی برای تحلیل انواع پدیده‌های فیزیکی، ذهنی و رفتاری از جمله فرهنگ عامه، هنر، معماری، سینما، تلویزیون، موسیقی‌شناسی و نظریه نمایش، تبلیغات، رسانه‌های تصویری و غیره استفاده می‌کند. نشانه‌شناسی فرهنگی مطالعه فرهنگ به‌عنوان یک نماد یا نظام نشانه‌شناختی است. این نوع پژوهش که نمادها یا نظام نشانه‌شناختی را دارای معانی می‌داند، نه تنها یک دیدگاه آکادمیک فرهنگی است، بلکه مهم‌تر از آن، شامل تعریف ویژگی‌های اساسی فرهنگ است. نظریه نشانه‌شناسی فرهنگی که از جامعه‌شناس ماکس وبر^۲ و انسان‌شناس کلیفورد گیرتز^۳ سرچشمه می‌گیرد، اساساً معادل این ادعاست که جوهر فرهنگ در نمادها نهفته است، یا صرفاً اینکه فرهنگ برابر است با نمادها، نظام بازنمایی انسان‌ها. بنابراین مطالعه فرهنگ مطالعه نمادها یا سیستم بازنمایی مورد استفاده انسان است.

در حال حاضر، نشانه‌شناسی فرهنگی مورد بحث در محافل دانشگاهی اساساً به معنای محدود نشانه‌شناسی فرهنگی تعلق دارد. نشانه‌شناسی فرهنگی به معنای محدود آن با مطالعات انسان‌شناسی فرهنگی یا فرهنگ عامه معاصر همپوشانی دارد و در اهداف آکادمیک خود متفاوت است. همپوشانی در این است که هم فرهنگ را نوعی نماد یا نوعی نظام نمادین می‌دانند و هم درک یکسانی از ویژگی‌های اساسی فرهنگ دارند. تفاوت در این است که هدف آکادمیک مطالعات انسان‌شناسی فرهنگی و فرهنگ عامه معاصر، مطالعه خود فرهنگ (فرهنگ محلی یا خرده فرهنگ معاصر) است، در حالی که نشانه‌شناسی فرهنگی به معنای محدود آن، پیگیری نسبتاً مستقلی در ساخت رشته دارد. بنابراین، نشانه‌شناسی فرهنگی در اینجا بیشتر به ساخت الگوی فرهنگ به منظور تعمیم پارادایم نظری مناسب برای تحقیقات نشانه‌شناسی عمومی

^۱cultural semiotics

^۲M. Weber

^۳C. Geertz

علاقه دارد. چهره‌های نماینده این مسیر توسعه یوری لوتمان^۱ و مکتب نشانه‌شناسی فرهنگی تارتوی مسکو^۲ هستند. در دهه ۱۹۸۰، لوتمان شروع به توسعه یک رویکرد نشانه‌شناختی برای مطالعه فرهنگ کرد که دیگر مبتنی بر تمایز بین کد و متن نبود، بلکه مبتنی بر چگونگی جاسازی اطلاعات در یک محیط نشانه‌شناختی سیال بود که می‌توان معنای آن را از آن استخراج کرد. لوتمان یک مدل ارتباطی برای انجام پژوهش در نشانه‌شناسی متن ایجاد کرد و مفهوم سپهر نشانه‌ای^۳ را در زمینه نشانه‌شناسی فرهنگی معرفی کرد. بینش اساسی در پس مفهوم لوتمان این است که حداقل مکانیسم عملکردی یک نماد واحد، یک متن یا یک نظام نشانه‌شناختی واحد نیست، بلکه یک فضای نشانه‌شناختی کامل است که سازماندهی درونی آن توسط فرایندهای نشانه‌شناختی متعددی که در سطوح مختلف رخ می‌دهند، انجام می‌شود.

۴. بررسی فصل اول مجموعه تلویزیونی «نون خ»

مشکلی که برخی از مخاطبان با سریال «نون خ» در دو وبگاه رویداد ۲۴ و پرشین وی عنوان می‌داشتند این بود که این سریال واقعیت‌های مردم‌گردنشین را نادیده گرفته است. همچنین بسیاری بر این باور بودند که نون‌خ ربطی به واقعیت جاری در مناطق گردنشین ایران ندارد. در مورد رمزگان مکان، چند قسمت ابتدایی سریال، مناطق گردنشین را بازنمایی می‌کند و مخاطب را به آب و هوایی غیر از تهران و منظره‌هایی غیر از سریال‌های آپارتمانی می‌برد که تا حدی هم موفق است، اما هرچه که به قسمت‌های پایانی می‌رسیم از فضای اولیه فیلم دورتر می‌شویم و بجز یک پراید با پلاک ایران ۱۹ خبری از بازنمایی فرهنگ مناطق گردنشین نمی‌بینیم.

عمده مشکل مخاطبان فضای مجازی در خصوص این سریال به لهجه بازیگران آن برمی‌گردد. آن‌ها بر این باورند که لهجه بسیاری از بازیگران سریال، غلط و من‌درآوردی و مایه وهن زبان‌گردی است. آن‌ها، همچنین، معتقدند که پخش چنین سریال‌هایی از سوی رسمی‌ترین دستگاه فرهنگی کشور به این خاطر است که زبان رسمی‌گردی به تدریج به دست فراموشی سپرده شود و یک گویش غلط که آمیخته‌ای از گردی و فارسی است، جای آن را بگیرد. یکی از منتقدان این سریال در توییتری طعنه‌آمیز نوشته است: «هدف سازندگان سریال حل کردن زبان کردی در فارسی و در نتیجه حذف زبان کردی بوده است». دیگری نوشته است: «هیچ کجای

¹Y. Lotman

²Moscow-Tartu School of Cultural Semiotics

³semiosphere

مناطق گردنشین با چنین لهجهٔ من درآوردی صحبت نمی‌کنند، و درواقع آن‌ها قصدشان فقط ساخت یک سریالی سفارشی بوده است تا نشان دهند که هنوز به یاد کردها هستند». تصویری که از لباس و شخصیت گُرد در این سریال نشان داده شده است، نه واقعیت مردم این نواحی که تصویری ساختگی از کردهاست. استفادهٔ نابجا از پوشاک و شوخی‌های آبکی از مهم‌ترین ایرادتی بود که کاربران فضای مجازی نسبت به سریال داشتند.

تصویر ۱. لباس مردان گُرد در سریال «نون خ»

تصویر ۲. لباس زنان گُرد در سریال «نون خ»

در مورد رمزگان خوراک نیز تنها در یک مورد که در منزل داماد قهرمان داستان به خررشت خلال، غذای محلی کرمانشاه اشاره شده بود، در هیچ‌یک از قسمت‌های دیگر سریال ذکری از غذاهای مناطق گردنشین به عمل نیامده بود. همچنین در این سریال بارها نحوهٔ مضحکی از

خوردن تخمه آفتاب‌گردان توسط بازیگران به نمایش در آمده بود که اصلاً چنین اصراری از سوی کارگردان جایز نبود.

تصویر ۳. خوراک کردها در سریال «نون خ»

تصویر ۴. خوردن تخمه آفتابگردان در سریال «نون خ»

استفاده نابجا از موسیقی از دیگر ایراداتی بود که کاربران فضای مجازی ذکر کرده بودند. موسیقی به عنوان بخشی از یک اثر، نقش بسزایی در معرفی آن اثر نمایشی دارد و امکان برقراری ارتباط مخاطب با آن را دو چندان می‌کند. هماهنگ شدن موسیقی و تصویر در کنار هم اهمیت بسزایی دارد. موسیقی، تصویر و متن هر سه، تکمیل کننده یکدیگر هستند. هر چند در این سریال انتخاب ترانه‌ها با موضوع داستان سریال هیچ مناسبتی نداشت و به صورت کاملاً تصادفی و بدون برنامه‌ریزی انتخاب شده بودند، اما پخش شدن این ترانه‌ها از شبکه سراسری صدا و سیما از طریق این سریال و با صدای هنرمندانی که تا قبل از این پخش صدای آن‌ها ممنوع شده بود، محاسنی هم داشت که نباید به سادگی از کنار آن گذشت. برگزاری همایش بزرگداشت مشاهیر کرد در

شهر سنندج و تجلیل از یکی از هنرمندانی که صدایش در این سریال پخش شد، می‌تواند بازتاب خوب نمایش این سریال در شبکه ملی باشد.

دیگر ایراد مطرح در مورد بازی بازیگران این سریال بود. بازی بازیگر نقش مهیار که عاشق یکی از دختران نوری است نیز آنقدر اغراق شده بود که کمتر توانست با مخاطب ارتباط بگیرد. بازی یکی از دختران نوری نیز به قدری زمخت و مردانه‌وار بود که نتوانست نجابت زن کرد را به تصویر بکشد.

۵. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از بررسی نظرات کاربران فضای مجازی از دو وبگاه رویداد ۲۴ و پرشین‌وی و پایگاه اطلاع‌رسانی سیما در مورد فصل اول مجموعه تلویزیونی «نون خ» از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی به شرح زیر است:

۱. زبان فیلم بازنمایی واقعی زبان مردمان مناطق کردنشین نبود، بلکه گویشی ساختگی بود که بازیگران سریال آن را به کار می‌بردند. لهجه طبق آموزه‌های جامعه‌شناسی زبان به معنای باقی‌مانده زبان اول در گفتمان زبان دوم است، در صورتی که، فارسی استفاده‌شده در سریال به هیچ‌یک از مناطق کردنشین شبیه نبود و هریک از بازیگران به فارسی مخصوص به خود تکلم می‌کردند.

۲. در بازنمایی پوشاک نیز طراحی مناسبی از لباس کرد ارائه نشده بود. استفاده از هر نوع «سربند» برای هر نوع مراسمی مناسب نیست و پوشیدن کت با لباس گُردی اصلاً مناسب نیست. در مورد پوشش زنانه نیز لباس‌های مورد استفاده کوتاه بودند و نشان می‌داد بدون مطالعه بر روی لباس گُردی مبادرت به انتخاب لباس برای بازیگران شده است.

۳. نجابت زن گُرد در این سریال به خوبی بازنمایی نشده بود و زن در قالب زمخت و مردانه به تصویر کشیده شده بود.

۴. در بازنمایی خوراک هیچ‌گاه «خود» در کنش خوردن یا کنش‌های مرتبط با آن مانند آشپزی یا خرید مواد غذایی بازنمایی نشده، بلکه در بازنمایی تصویری خوراک به خود خوراک اکتفا شده است. نحوه خوردن تخمه آفتابگردان به صورت نامناسبی بازنمایی شده بود.

منابع فارسی

- زردار، زرین؛ فتحی‌نیا، محمد (۱۳۹۲). «بازنمایی اقوام ایرانی در مجموعه‌های پربیننده تلویزیونی». *مطالعات فرهنگ و ارتباطات*، ۱۴(۲۴): ۴۱-۶۱.
- سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۴۰۱). *تفکر و سواد رسانه‌ای پایه دهم و یازدهم دوره دوم متوسطه*. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- سیدامامی، کاووس (۱۳۸۷). «ادراک گروه‌های قومی از تصاویر رسانه‌ای خود». *تحقیقات فرهنگی*، ۱(۴): ۷۸-۱۱۹.
- عظیمی‌فرد، فاطمه (۱۳۹۵). «بازنمایی عناصر فرهنگ مردم در مجموعه‌های تلویزیونی سیما». *پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری*، ۲(۴): ۳۹-۵۴.
- عظیمی‌فرد، فاطمه (۱۳۹۶). «جایگاه ادبیات عامه در مجموعه‌های تلویزیونی رسانه ملی». *دومین همایش نگاهی نوبه زبان ادبیات عامه، بوشهر*.
- محمودی بختیاری، بهروز؛ علیاری، فریدون؛ حسن پور، اعظم (۱۳۹۵). «بازنمایی مردم کرد در سینمای داستانی: مطالعه‌ای در نشانه‌شناسی فرهنگی». *پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری*، ۱(۳): ۱۷۶-۱۵۱.
- مرکیبی، سیدمحمد صادق؛ ظریف، روح‌اله (۱۳۹۸). «نشانه‌شناسی مجموعه تلویزیونی «نون خ» از منظر اخلاق اسلامی». *مطالعات دینی رسانه*، ۱(۲): ۱۴۳-۱۷۱.
- نامور، زهرا؛ برناسی، آتنا (۱۴۰۰). «تحلیل نشانه‌شناختی سریال طنز تلویزیونی نون خ». *وسایل ارتباط-جمعی رسانه*، ۳۲(۲): ۱۵۳-۱۸۰.

References

- Ergin O. (2020). *Kurdish*. In Christopher Lucas & Stefano Manfredi (eds.), *Arabic and contact-induced change*, 459–487. Berlin: Language Science Press.
- Long, J. & Jun H. (2021). “Proceedings of the 2021 International Conference on Public Relations and Social Sciences. *Advances in Social Science, Education, and Humanities Research*”, volume 586.
- Sedat Y. (2015). “Identifying Kurds in Bahman Ghobadi’s Films: a Film Semiotic Study”. *studies about languages*.26.

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی